

דברי תורה אלו נאמרו בליל ב' דשבועות תשע"ה בבית מדרש ע"ש גלוק – ישיבת רבינו יצחק אלחנן.

ברכת התורה: הלכתה ולקחה דברי חיזוק לחג השבועות

כעת אנו נמצאים בליל ב' דשבועות זמן מתן תורתנו בין כותלי ישיבתנו ישיבת רבינו יצחק אלחנן. איתא בגמ' סוכה (מה:): ואמר חזקיה אמר רבי ירמיה משום רבי שמעון בן יוחי ראיתי בני עלייה והן מועטין וכו'. תואר זה של בני עלייה יובן עפ"י הגמ' בברכות (סד.) אמר רבי חייא בר אשי אמר רב תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא שנאמר (תהלים פד-ח) ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון. הרי הת"ח האמיתי תמיד שוקד באהלה של תורה בהתמדה רבה ועולה מעלה מעלה במעלות התורה והיראה. כמובן שהצבור שנשאר בישיבה לשבועות הם חלק מבני העלייה שדבר עליהם רשב"י.

מקור לברכת התורה – מח' ר"מ ורמב"ן במנין המצוות

איתא בגמ' ברכות (כא.) אמר רב יהודה וכו' מנין לברכת התורה לפניה מן התורה שנאמר (דברים לב-ג) כי שם ה' אקרא הו גדל לאלהינו. עיין בספר המצוות במצות עשה לדעת הרמב"ן שהר"מ לא מנה (מצוה טו) שכתב וז"ל שנצטוינו להודות לשמו יתברך בכל עת שנקרא בתורה על הטובה הגדולה שעשה לנו בתתו תורתו אלינו והודיענו המעשים הרצויים לפניו שבהם ננחל חיי העולם הבא. וכאשר נצטוינו בברכה אחר כל האכילה כן נצטוינו בזו וכו' עכ"ל. הרי דהרמב"ן מונה ברכת התורה כאחד מתרי"ג מצוות ומגדירה שהיא מצוה לתת הודאה להקב"ה שעשה לנו הקב"ה טובה בתתו לנו את התורה שעל ידה נדע המצוות שעל ידן נזכה לחיי העולם הבא. ועיין במגילת אסתר (שם) שכתב שאפשר שהר"מ סובר שהדרשה הנ"ל בגמ' ברכות (כא.) מהפסוק כי שם ה' אקרא הוי אסמכתא בעלמא. עיין בשאגת אריה (סי' כד) שכתב בסוף דבריו וז"ל הילכך נקטינן דברכת התורה הוי מין התורה, ובספק בירך ספק לא בירך חוזר ומברך

עכ"ל. הרי דהשאגת אריה פסק כדברי הרמב"ן, ובמקום ספק אמרינן שספיקא לחומרא.

בענין מח' השאגת אריה והפרי חדש בנוגע לכמה ברכות יברך בספק

שיטת השאגת אריה: השאגת אריה בסימן הבא (סי' כה) המשיך לדון על פי הנ"ל שכיון שנקטינן כדברי הרמב"ן שברכת התורה היא מן התורה ובספק חוזר ומברך, כמה ברכות צריכות לברך מספק. השאגת אריה בתשובה זו נקט שבודאי רק ברכה אחת של ברכת התורה היא מדאורייתא והשאר הן מדרבנן ולכן נקט שבפשטות רק מברכין ברכה אחת שהיא מן התורה ועל שאר הברכות שהן מדרבנן אמרינן ספק ברכות לקולא. והסיק שיחזור ויברך ברכת אשר בחר בנו לבד שהיא המעולה בברכות וכמבואר בגמ' ברכות (יא.).

אולם, השאגת אריה העיר שהרי מבואר בהרמב"ם (פ"ב הל' ק"ש הל' יג) ספק קרא קריאת שמע ספק לא קרא חוזר וקורא ומברך לפנייה ולאחריה עכ"ל. והעיר השאגת אריה שבשלמא ק"ש שהיא מדאורייתא אמרינן שספיקא לחומרא, אולם ברכת ק"ש שהן מדרבנן הוה לן למינקט שספיקן לקולא. ובישוב הדברים הביא השאגת אריה דברי הרשב"א בתשובה (ח"א סי' שכ) שכתב וז"ל ואני אומר דאולי לדעת הרב ז"ל שהוא סבור דמעיקרא כך היתה תקנה דכל שהוא חייב לקרות יקרא לכתחלה עם ברכותיה עכ"ל. כלומר שבדרך כלל אם יש לו ספק אם קיים מצוה מן התורה כגון אם נטל לולב ביום ראשון חוזר ונוטל כדין ספק דאורייתא לחומרא אולם אינו מברך כיון שבברכות אמרינן ספיקן לקולא. אולם בק"ש יש תקנה מיוחדת שכל זמן שחייב לקרות ק"ש לקיים המצוה צריך גם לברך עליה. אולם זה דין רק בק"ש ולא בשאר מצוות.

ושמעתי מהרה"ג ר' דוד קאהן שליט"א בביאור הקשר המיוחד בין ק"ש וברכותיה וביאר שק"ש הוי קבלת עול מלכות שמים וברכות ק"ש הן ברכות על הזמנים של גילוי שכינה שהם סיוע לקבלת עול מלכות שמים. הברכה הראשונה של יוצר אור הוי ברכה על גילוי שכינה במעשה בראשית. הברכה השנייה אהבה רבה הוי ברכה על גילוי שכינה של מתן תורה והברכה השלישית היא גילוי שכינה של גאולת ישראל. הרי ברכות אלו מאד נצמדות לק"ש, ובהן שייך לומר שחוזר וקורא עם ברכותיה.

שיטת הפרי חדש בזה: אולם, הפרי חדש (או"ח סי' מז) נקט שאין לחלק בין ק"ש לשאר מצוות ובשניהן אמרינן שחוזר ועושה המצוה עם הברכה. וכתב עפ"י ז"ל ונפקא מינה למי שספק לו אם בירך ברכת התורה או לא שחייב לחזור ולברך כל הברכות אע"ג דליכא מדאורייתא אלא ברכה אחת, מכל מקום צריך לברך כולם כמו שכתב הר"מ ז"ל (ק"ש ב—ג) גבי ספק קרא ק"ש שיחזור ויברך עם כל הברכות דרבנן, והכי נמי דכוותא, ויתבאר לקמן סימן ס"ז עכ"ל.

ובסי' ס"ז כתב הפרי חדש לבאר שיטת הרמב"ם ביתר הרחבה. ויסד כלל עפ"י פסקיו והוא אם יש לאדם חזקת חיוב למצוה וספק אם קיים מצוה זו כגון לולב ושופר וכדומה אמרינן שספק לחומרא וחוזר לקיים המצוה עם ברכתה. אולם, אם הספק הוא בגלל שיש ספק בעצם חיובו דמעיקרא אמרינן שיקיים המצוה מספק ולא יברך. ויסד דבריו עפ"י פסקי הר"מ במקומות שונות. כתב הר"מ (פרק ו' הל' סוכה הל' יג) וכן טומטום ואנדרוגינוס לעולם אין מברכין לישוב בסוכה מפני שהן חייבים מספק ואין מברכין מספק עכ"ל. הרי בטומטום ואנדרוגינוס יש ספק בעצם החיוב מעיקרא ולכן אין מברכין מספק. וכן פסק הר"מ (פ"ג הל' מילה הל' ו) וז"ל וכן אנדרוגינוס אין מברכין על מילתו מפני שהוא אינו זכר ודאי עכ"ל. הרי גם כאן אין חזקת חיוב בכלל ולכן כיון שספק אם הוא חייב בכלל הרי עושה המצוות מספק ואינו מברך. ולכן בנוגע לברכת התורה ושאר מצוות שיש חזקת חיוב מספק חוזר ומברך עליהן מספק. (עיי' בכל זה במה שכתבנו בקובץ בית יצחק תשס"ה).

הכרת החסד בקבלת התורה

נוסף על הענין הנ"ל של הלכה ששייכת למצוה זו יש גם לימוד מוסר. ונראה שהמוסר במצוה זו של ברכת התורה היא כמו שפירש הרמב"ן הנ"ל שצריכים להודות לה' יתברך שנתן לנו את התורה והיינו שכתב הרמב"ן (מצוה טו) הנ"ל שנצטוינו להודות לשמו יתברך בכל עת שנקרא בתורה על הטובה הגדולה שעשה לנו בתת תורתו אלינו וכו' עכ"ל. והיינו שצריכים להכיר שנתנית התורה מאת הקב"ה היא טובה וחסד מאת ה'.

ובביאור הענין עיי' בתוס' יו"ט (פ"ז דברכות משנה ג) שכתב לבאר החילוק שבברכת הזימון בעשרה אומרים נברך אלוקינו – מדת הדין, ובברכת התורה בעליה לתורה אומרים ברכו את ה' המבורך – מדת

הרחמים. וביאר שם התוס' יו"ט וז"ל ויש עוד שינוי בנוסחי אלו הברכות זו מזו. דבברכת הזימון תקנו אלהינו ובברכת התורה ה', אמנם זה מבואר כי המזון הדין נותן לכלכל את ברואיו ולפיכך תקנו זה השם שהוא מדת הדין והוראתו אלקות ואדנות. אבל התורה לא נתנה אלא בחסדו כדאמר (ישעיה מב–כא) למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר כי איזה שורת הדין הנותנת להודיע דרכיו ומשפטיו לברואים והרי לא עשה כן לכל עובדי כוכבים שהם גם כן ברואיו ולפיכך תקנו בברכת תורה שם זה שהוא מדת הרחמים עכ"ל. כוונת הדברים היא שאם הקב"ה יוצר אדם ואי אפשר לאדם להיות בלי מזון בדין הוא שהבורא יכלכל אותו כדי שיחי' ולכן בברכת המזון אומרים נברך אלוקינו. אולם, בנוגע לנתינת התורה הרי היה יכול הקב"ה ליצור ברואים בלי לתת להם תורתו שהיא חכמתו ולכן נתינת התורה היא חסד מאת ה' ומברכין ברכו את ה' המבורך – מדת הרחמים. ברכת התורה מזכירה לנו שיש לנו להודות לנתינה זו בפרט שזה בא ממדת החסד ורחמים מאת ה'.

אולם, זה ג"כ מחייב ללמוד תורה כי אם פלוני נותן לך מתנה מחמת רצונו הטוב ואתה מסרב לקבלה הרי זה בזיון לנותן. עיין בזה בב"י או"ח סי' לא שהביא דברי המדרש הנעלם לשיר השירים (זוהר חדש דפוס מונקאטש שה"ש ח.). ששבתות וימים טובים (כולל חול המועד) הם תפילין של הקב"ה וכאלו הקב"ה נותן לנו במתנה תפילין שלו בימים אלו והמניח תפילין שלו בימים אלו הרי הוא מסרב למתנה של הקב"ה וגורם בזיון למלך. ולכן י"ל כיון שהקב"ה נותן לנו התורה בחסדו זה יעורר לנו זריזות לשקוד ולעמול בה כדי להחשיב את המתנה הטובה שקבלנו.

ביאור הר"מ בדברי הגמ' שלא בירכו בתורה תחילה:

כבוד ת"ח ושאיפה להיות ת"ח

איתא בגמ' נדרים (פא.). דאמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב (ירמיה ט–יא) מי האיש החכם ויבן את זאת דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכי השרת ולא פירשוהו עד שפירשו הקב"ה בעצמו דכתיב (ירמיה ט–יב) ויאמר ה' על עזבם את תורתיו וגו' היינו לא שמעו בקולי היינו לא הלכו בה אמר רב יהודה אמר רב שאין מברכין בתורה תחלה עכ"ל. הרבה פירושים נאמרו בביאור דברי חז"ל אלו, לעת עתה נעיין בדברי הרמב"ם בשו"ת פאר הדור (סי' מב) שכתב וז"ל והטעם מפני כי יהיו כמה תלמידי חכמים בבית הכנסת, ויעלו בתחלה כהן עם הארץ או פחות מהם בחכמה, ויקרא תחילה, ודין גרמא, כי מיעטו תורה מישראל, ואין קוראין אתם

תחלה, אלא לפחות מהם. הן אמת שאמרו (גיטין דף נט.). כהן קורא ראשון, אמרו שיהיו כולם שוין וכו' עכ"ל. הרי שהר"מ מפרש שלא ברכו בתורה תחלה דהיינו שלא קראו לתלמיד חכם לעלות ראשונה בתורה כי מעיקר הדין כך צריכים לעשות מפני כבוד התורה, ורק לקרות הכהן ראשון אם שוה בחכמה לת"ח, אף שאין אנו עושין כן בזמן הזה מפני דרכי שלום (עיין בשו"ע או"ח סי' קלה סע' ד), אולם באמת כך היא הקדימה ת"ח קודם לכל. כוונת הגמ' שלא ברכו בתורה תחלה היא שלא כבדו מספיק את הת"ח וזה סימן שלא העריכו אותו כדבעי.

השאיפה להיות תלמיד חכם

ונראה שעיקר הדין של קדימת ת"ח לברך בתורה תחלה צריך להיות חיזוק לנו שיהיה לנו שאיפה להיות תלמיד חכם. איתא בירושלמי (פ"ב דברכות הל' ח) וז"ל ארבעה דברים תשמישו של עולם וכולן אם אבדו יש להן חליפין (איוב כח—א, ב) כי יש לכסף מוצא ומקום לזהב יזוקו. ברזל מעפר יוקח ואבן יצוק נחושה. אילו אם אבדו יש להן חליפין אבל ת"ח שמת מי מביא לנו חליפתו מי מביא לנו תמורתו עכ"ל. ושמעתי בהספד מהרה"ג ר' העניך סאוויצקי שליט"א על הרה"ג ר' שלמה ווארמאן זצ"ל שביאר שכל דבר חשוב בעולם יכולים למצא דבר אחר תחתיו עם אבד הדבר הראשון אבל ת"ח אין לנו חליפין שהרי כל ת"ח הוא מיוחד במינו ואע"פ שיש הרבה תלמידי חכמים בעולם כל אחד הוא מיוחד. ונראה מזה שיש עידוד גדול לכל אחד מבני העליה להיות תלמיד חכם ואל יאמר שיש כבר הרבה תלמידי חכמים בעולם.

דברי החפץ חיים בנוגע להתמדה בתורה

ומסופר בשם החפץ חיים זצ"ל שאמר על עצמו שהטעם שצמח להיות תלמיד חכם הוא משום שלמד גם ביום ששי. ונראה לבאר דבריו שיום הששי הוא בדרך כלל יומא דפגרא שאנשים הולכים פה ושם ומבטלין מלימוד התורה. אולם החפץ חיים שמר על זמן זה לשקוד באהלה של תורה.

ויש לדרש עוד על פי דברי חז"ל על הפסוק (בראשית כד—א) ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל. ואיתא במדרש (בראשית רבה פר' נט—ו) א"ר אחא יש לך אדם שהוא בזקנה ואינו בימים, בימים ואינו בזקנה אבל כאן זקנה כנגד ימים וימים כנגד זקנה. וביאר האדמו"ר מאזורוב זצ"ל בספר באר משה עה"ת (בראשית ב עמ' תק) על דברי

המדרש הזה וז"ל הורו לנו בזה יסוד גדול, כי זקנה וימים הם לפעמים דברים שונים, יש לך אדם שחי שנים רבות, אך לא השלימן, והוא איפוא, זקן אבל לא בימים, כלומר, שלא מילא תפקידו בשנות חייו, שהרי כל יום הוא מציאות בפני עצמו ותפקיד מיוחד בכללות הבריאה והנבראים, ועל האדם למלא את יומו בהתאם לשליחותו בעוה"ז. ועל אברהם אבינו העידה התורה שכל חייו היו מלאים תורה ומצוות, ולכן זכה גם לזקנה וגם לימים עד שאחד מימיו לא נעדר עכ"ל. וכן הורה לנו החפץ חיים שצריכים למלא כל יום בתלמוד תורה ומי שלומד כל השבוע אבל חסר לו לימוד יום אחד כגון יום ששי אין לו מלוי הימים ויחסר לו היכולת להיות תלמיד חכם.

וכן שמעתי מהרה"ג ר' חיים יעקב גולדוויכט זצ"ל שרצה שתלמידיו ישארו עד סוף הזמן בישיבה ולא כמו שהיו תלמידים של שנה ראשונה עוזבים בשבועות ותלמידים בשנה שניה עוזבים בפסח. ודימה את זה למה שקורין שעה "אקדעמי" דהיינו שעה שהיא רק ארבעים וחמשה דקות ולא ששים דקות וכן אנשים קוצצים השנה ואין זו שנה שלימה. וזה מוסר גדול לאלו ששואפים להיות תלמידי חכמים.

ביאור הט"ז בדברי הברכה לעסוק בדברי תורה

אנו מברכין בברכת התורה לעסוק בדברי תורה. וכתב הט"ז (או"ח סי' מז ס"ק א) לפרש נוסח הברכה לעסוק בדברי תורה וכן דברי חז"ל הנ"ל שלא ברכו בתורה תחלה וכתב וז"ל ר"ל שלא עסקו בהלכות התורה דרך משא ומתן של פלפול המתייחס להליכה כמו שכתבתי. וזהו שלא ברכו בתורה תחלה, כי הברכה היא לעסוק בד"ת דרך טורח דוקא עכ"ל. הרי שהט"ז ביאר שנוסח הברכה לעסוק הכוונה בדרך טורח ועיון ולא בשטחיות. ומרגלא משמיה דהגאון ר' אהרן קוטלר זצ"ל שיש בטול תורה בכמות שלא לומדים מספיק שעות ויש בטול תורה באיכות שלא מתעסקים בה ומעיינים בה כדי היכולת.

בדרך הנ"ל יש שביארו דברי חז"ל מס' מגילה (ג.) מכאן סמכו של בית רבי שמבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה. עיין בשו"ת בית אפרים או"ח (סי' סז) להרה"ג ר' אפרים זלמן מרגליות זצ"ל שהקשו לו וז"ל ומה ביטול תורה שייך לומר על העוסק בקריאת המגילה, ומה גם למאי דמסיק (שם ז.) אסתר ברוח הקודש נאמרה, הרי היא כאחד הכתובים מקראי קודש המה, ודאי הן הן דברי תורה עכ"ל. ובתשובה (סח) כתב

הבית אפרים להשיב וז"ל ואפשר דמי שיש לו לב לעסוק במשנה ותלמוד ועוסק במקרא ומבטל ממשנה ותלמוד, אינו מקבל שכר כלל ויצא שכרו בהפסידו. והיינו דקמ"ל במשנה, (הכוונה לברייתא ב"מ לג. ת"ר העוסקין במקרא מדה ואינה מדה במשנה מדה ונוטלין עליה שכר גמרא אין לך מדה גדולה מזו) דאע"פ שיכול לעסוק בגמרא שאין לך מדה גדולה מזו, מכל מקום העוסק במשנה מדה ונוטלין עליה שכר עכ"ל. הרי מבואר מדברי הבית אפרים שכיון שאיתא הגמ' בב"מ לג. שלימוד הגמ' אין לך מדה גדולה מזו – מי שביכולתו ללמוד גמרא ולומד משנה או מקרא הרי זה נחשב כביטול תורה ולכן אילו שהולכין למקרא מגילה הרי מבטלין מתלמוד תורה שהרי ביכולתם ללמד ברמה יותר גבוה והוי ביטול תורה באיכות וכמו שביארנו. וכמובן שענין זה של סוגי תלמוד תורה שונים צריך הדרכה מיוחדת לכל אחד ואחד במה שעדיף לפלוני להתעסק בו.

ביאור הדגל מחנה אפרים שלא בירכו בתורה תחלה

עוד ביאור בדברי הגמ' הנ"ל שלא בירכו בתורה תחלה הוא בספר דגל מחנה אפרים (פרשת בשלח ד"ה או יאמר ויבואו מרתה) וז"ל ועל פי זה תבין מה שאמר אא"ז זללה"ה על מאמר חז"ל (נדרים פ"א א) מפני מה חרבה ירושלים על שלא ברכו בתורה תחילה, ואמר הוא ז"ל היינו שלא ברכו ברכת והערב נא, שהוא ברכה ראשונה שמברכין על התורה בבוקר, והוא פלא, ועל ידי הנ"ל הוא מובן כי צריך להתפלל על זה, כמו שאמר הוא ז"ל כי התורה הוא סוד אדם שלם ויש בה מים מתוקים ומים המרים, וצריך להתפלל ולבקש זה מאת ה' שיטעום בתורתו המים מתוקים וערבים, וזהו ברכת והערב נא, וכו' עכ"ל. הרי ברכה תחלה הוי הברכה ראשונה שהיא ברכת והערב נא וצריך לתפילה מיוחדת לזכות למתיקות התורה.

וכן ידועים דברי האבני נזר זצ"ל בהקדמתו לספר אגלי טל שכתב וז"ל ומדי דברי זכור אזכור מה ששמעתי קצת בני אדם טועין מדרך השכל בענין לימוד תורתנו הקדושה ואמרו כי הלומד ומחדש חידושים ושמח ומתענג בלימודו, אין זה לימוד התורה כ"כ לשמה כמו אם היה לומד בפשטות שאין לו מהלימוד שום תענוג והוא רק לשם מצוה, אבל הלומד ומתענג בלימודו הרי מתערב בלימודו גם הנאת עצמו, ובאמת זה טעות מפורסם, ואדרבה כי זהו עיקר מצות לימוד התורה להיות שש ושמח ומתענג בלימודו ואז דברי תורה נבלעין בדמו, ומאחר שנהנה מדברי תורה הוא נעשה דבוק לתורה עכ"ל. וכתב האגלי טל עוד להביא נפקא מינה להלכה שעיקר מצות תלמוד תורה הוא מהנאתה מהא דקי"ל (ר"ה כח).

דמצוות לאו ליהנות ניתנו. והקשה הט"ז (יו"ד סי' רכא ס"ק מג) דלפי זה מדוע איתא בשו"ע (שם, יא) שאם אסר ספרו על חברו דאסור לנאסר ללמוד בו והרי היה לנו לומר מצוות לאו ליהנות ניתנו. וע"ז כתב הט"ז בישוב הדברים וז"ל ודאי לא קשה מידי מההיא דסע' י"א שאסור ללמוד בספר הנאסר עליו מטעם דבודאי התורה משמחת לב, שהרי אסור ללמוד בימי אבלות א"כ לא דמיא האי מצוה לשאר מצות דאמרינן לאו ליהנות ניתנו וכו' עכ"ל. ועיין עוד בזה באמרי ברוך (ויקרא – פרשת בחוקותי מאמר א – מתיקות התורה). הרי יסוד לימוד התורה היא הרגשת מתיקות התורה כמבואר בברכת התורה שמבקשין בקשה מיוחדת והערב נא.

ומבואר בספר כל בו (סי' נב) וז"ל נהגו לאכול דבש וחלב בחג שבועות מפני התורה שנמשלה לדבש וחלב כמו שכתוב (שיר השירים ד, יא) דבש וחלב תחת לשונך. הרי יסוד הנ"ל של מתיקות התורה מודגש בחג השבועות כפרט ע"י אכילת מאכלי חלב שהם מתוקים.

לימוד תורה שבעל פה בהבנה

אולם, עוד דבר נחוץ בלימוד התורה היא הלימוד בהבנה ובלמוד בדרך זה יותר נקל להגיע לדרגה הנ"ל של מתיקות התורה. ונראה שרק מגיעים להרגשת מתיקות התורה ע"י לימוד במתינות. וכן שמעתי מהרה"ג ר' עובדיה יוסף זצ"ל בדרך צחות על הפסוק (תהלים קטז – יא) אני אמרתי בחפזי כל האדם כוזב, שהלומד בחפזון ובמהירות אינו מכוין לאמיתה של תורה וממילא ההבנה שלו יהיה כוזבת. ויש לפרש עוד שמתיקות התורה באה מהבנה בסוגיא שבאה מלימוד במתינות. ומבואר בשו"ע הרב (הל' תלמוד תורה פ"ב סע' יג) במה דברים אמורים בתורה שבכתב אבל בתורה שבעל פה אם אינו מבין הפירוש אינו נחשב לימוד כלל עכ"ל. הרי בודאי יש מעלה בכל לימוד – הן בתורה שבכתב והן בתורה שבעל פה שיבין מה שלומד. אולם, בתורה שבע"פ זה לעיכובא ואם אינו מבין מה שלומד אינו מקיים מצוה.

ביאור בדברי הגמ' שרק מברכין ברכת התורה

על תורה שבכתב ולא על תורה שבעל פה

על פי הנ"ל שמעתי לפרש סוגית הגמ' בברכות (דף יא:): אמר רב הונא למקרא צריך לברך ולמדרש אינו צריך לברך ורבי אלעזר אמר למקרא ולמדרש צריך לברך למשנה אינו צריך לברך ורבי יוחנן אמר אף

למשנה נמי צריך לברך אבל לתלמוד אינו צריך לברך. תמצית הסוגיא היא שלמקרא בודאי צריך לברך למדרש כתב רש"י שם (ד"ה מדרש) יש גם כן סברא לומר שזה פירושי מקראות וצריך לברך. אולם חלקים של תורה שהן ממש תורה שבעל פה אין לברך עליהם. ושמעתי מידידי ר' יוסף וואלהיים ז"ל מווארשא שזכיתי ללמוד ביחד אתו לכמה שנים מידי שבת בשבתו, דברי המהר"ל (גבורות ה' פרק סג) שדן בטעם שאין מברכין על הגדה של פסח. וכתב המהר"ל וז"ל ואם תאמר למה אין מברכים על הגדה, שהרי מצוה לספר ביציאת מצרים, והיה לנו לברך על המצוה הזאת, ויראה כיון דעיקר הדבר הוא מחשבת הלב דצריך להבין מה שאמר ואם לא כן לא הוי מידי, וכיון שהעיקר הוא בלב לא שייך ברכה, אלא במצוה שהעיקר שלה במעשה, ומברך אשר קדשנו כי המעשה הוא עיקר ולפיכך אין מברכין על הגדה וכו'.

יסוד זה שאין מברכין על מחשבה מבואר בב"י (סי' תלב) שכתב וז"ל ואם תאמר יברך על ביטול חמץ ויש לומר משום דביטול הוי בלב ואין מברכין על דברים שבלב עכ"ל. ונראה שאע"פ שאנו נוהגין לומר הביטול בפה אפ"ה כיון שהאמירה לחוד לא סגי ובענין שיבין ספור יצ"מ ולכן לא מברכים עליה דהוי כברכה על מחשבה. ועפ"י כל הנ"ל יש שמבארים הטעם שמברכין ברכת התורה על תורה שבכתב והוא משום שמקיימים מצות תלמוד תורה בדיבור גרידא משא"כ בתורה שבע"פ שבעי הבנה וכמו שביארנו משו"ע הרב הנ"ל. ולכן ברכה על תורה שבכתב הוי ברכה על דבור דהוי כמעשה ומברכין עליה משא"כ ברכה על תורה שבע"פ הוי כברכה על מחשבה דבעי הבנה לעיכובא וממילא אין מברכין עליה.

אולם אנן קי"ל לדינא שמברכין אפילו על תורה שבע"פ כדאיתא בשו"ע (או"ח סי' מז סע' ב) צריך לברך בין למקרא בין למשנה בין לגמרא בין מדרש. ויש לבאר שאע"פ שתורה שבע"פ בעי הבנה אולם אם סוף כל סוף אומר התורה בע"פ הוי כדבור שנחשב כמעשה עפ"י שיטת המחבר (שו"ע או"ח סי' מז סע' ד) שמהרהר בדברי תורה אינו מברך רק אם מדבר. וכן הביא המשנה ברורה (ס"ק ד) על פי הלבוש שטעם המחבר (מז – ג) שהכתוב בדברי תורה שמברך הוא כיון שיש כאן מעשה.

איברא דמהר"ל בעצמו יש לו שיטת אחרת לגבי ברכת התורה עיי"ש והיא שכל עסק התורה יש בה מצוה אע"פ שאינו מבין וממילא שפיר יכולים לברך עליה ולא מקרי ברכה על מחשבה.

שיטת הרבי מליובאוויטש בענין ספירת העומר וחג השבועות למי שעובר קו התאריך בימי הספירה

ויש לסיים דברי חיזוק לחג השבועות בחידוש דין מהרבי מליובאוויטש האדמו"ר מנחם מענדל שניאורסאהן זצ"ל שכתב חידוש דין בענין מי שעובר קו התאריך באמצע הספירה. עיין בספר שערי הלכה ומנהג (או"ח חלק ב) שכתב שם (עמ' קנה-קנו) וז"ל והנה אם עובר את קו התאריך באמצע ימי הספירה, הרי מכיון שמצות ספירת העומר מוטלת על כל יחיד מפני עצמו (עיין בהערה 6 שם) – מנחות סה: דאיתא שם וז"ל ת"ר וספרתם לכם (ויקרא כג-טו) שתהא ספירה לכל אחד ואחד עליו לספור הספירה שלו, לפי חשבון הימים שלו, שאין זה תלוי בספירה הנספרת ע"י אחרים בצדו של קו התאריך שלתוכו נכנס עכ"ל. הרי בספירת העומר נקט הרבי מליובאוויטש זצ"ל שכיון שאיתא בגמ' וספרתם לכם שתהא ספירה לכל אחד ואחד ה"ה שמי שעבר את קו התאריך ממערב למזרח והוא כבר קודם בני המזרח ביום אחד שפיר ממשך ספירתו על פי החשבון שהתחיל במערב. והוסיף עוד בספר הנ"ל (עמ' קנה) וז"ל כשאחד עבר את קו התאריך בדרכו ממערב למזרח – היום החמישי לסיון הוא לדידו יום החמישים לספירה, חג השבועות ביחס לכל ההלכות (פרט לכך שאינו יכול לומר זמן מתן תורתנו) והששי בסיון הוא לדידו יום טוב שני של גלויות (אם הוא בן חוץ לארץ) עכ"ל. הרי דהרבי מליובאוויטש זצ"ל נקט שכמו שעובר את קו התאריך באמצע הספירה סופר כפי מה שהתחיל במערב דכתיב וספרתם לכם ולכן יום החמישים שלו שהוא חג השבועות יהיה יום מוקדשת משאר האנשים שנמצאים במזרח אפ"ה חוגג החג כפי מנין שלו.

ומראה שאע"פ שנראה שרוב הפוסקים לא סבירא להו הכי להלכה, אולם לענין השקפה יש מוסר גדול. המוסר היא שבקבלת התורה בשבועות גם קבלה פרטית לתורה כפי כוחותיו וכפי שנטיית לבו של כל אחד ואחד, וזה שאנו מברכין והערב נא הוא שכל אחד צריך קבלת התורה כפי מה שערב לו ובמקום שלבו חפץ וכדאיתא בגמ' ע"ז דף יט. א"ר אין אדם לומד תורה אלא במקום שלבו חפץ שנאמר (תהלים א-ב) כי אם בתורת ה' חפצו עכ"ל. הרי קבלת התורה היא בבחינת לכם – לכל אחד ואחד כפי מה שהוא.

ביאור הברך משה בדברי המדרש מהיכן זכו ישראל לברכת כהנים

איתא במדרש (בראשית רבה מז-ח) מהיכן זכו ישראל לברכת כהנים וכו' ורבנן אמרי מיעקב שנאמר (שמות יט-ג) כה תאמר לבית יעקב וכנגדו

כה תברכו את בני ישראל. עיין בספר ברוך משה להרה"ג ר' משה טייטלבוים זצ"ל (פרשת נשא עמ' מז–מח) שמשמע מדבריו שדעה זו שמביא הפסוק כה תאמר סבירא להו שיש קשר בין ברכת כהנים שנאמר (במדבר ו–כג) כה תברכו ומתן תורה שנאמר (שמות יט–ג) כה תאמר לבית יעקב. ובביאור הדברים כתב שם וז"ל אמנם ביאור הענין כי צרכי עמך ישראל מרובים וכולם עיניהם נשואות אל אביהם שבשמים להשפיע להם ברכה וישועה בבני חיי ומזוני, אבל אינו דומה בקשת אחד לחבירו, כי יש מי שנתברך בבנים ובכנות והוצאותיו מרובות לזונם ולכלכלם, ויש מי שבניו הגיעו לפרקן וצריך להשיאן אשה, ויש מי שמבקש רפואה וישועה, ובכך מן ההכרח שתהא השפעת ברכה לכל אחד ואחד בפרטיות למלא משאלות לבו לטובה, ולא הרי ההשפעה שנשפעת לאחד כהרי ההשפעה שנצרך לחבירו, ומהאי טעמא נאמרה ברכת כהנים בלשון יחיד, כדי לברך לכל אחד ואחד בפרטיות כפי מה שצריך לו לבדו וכו' והנה כי כן מצינו במתן תורה, כי תורתנו הקדושה ניתנה לכל ישראל בכלליות במעמד הנבחר על הר סיני, אבל חוץ מזה קיבל כל אחד ואחד מישראל את התורה בפרטיות כפי שכלו וכפי השגתו. וכדאיתא במדרש (שיר השירים רבה פ"א) בפסוק (שיר השירים א–ב) ישקני מנשיקות פיהו, מלמד שהדיבור עצמו היה מחזור על כל אחד ואחד מישראל, ואומר לו מקבלני אתה עליך, כך וכך מצוות יש בו, כך וכך דינין יש בו, כך וכך עונשין יש בו, כך וכך מתן שכר יש בו, והוא אומר הן והן, מיד הדיבור נושקו על פיו ולמדו התורה. ואפשר לומר כי מטעם זה נאמרו עשרת הדברות בלשון יחיד, אנכי ה' אלקיך, לא יהיה לך, כי כל דיבור ודיבור נאמר לכל אחד ואחד מישראל בפרטיות מכל שכלו והשגתו. וזה שדרש המדרש, מהיכן זכו ישראל לברכת כהנים, פי' מהיכן זכו לברכה כזו שתבא ההשפעה בפרטיות לכל אחד ואחד די מחסורו אשר יחסר לו, רבנן אמרי ממתן תורה, כי במתן תורה קיבל כל אחד ואחד מישראל את התורה בדיבור מיוחד כפי שכלו והבנתו, ועל כן בשכר זאת זכו לקבל גם שפע פרנסה וכלכלה בכרכה מיוחדת לכל אחד ואחד עכ"ל. הרי הצד השווה של ברכת כהנים ומתן תורה הוא שיש גם שפע פרטי בברכת כהנים כפי הצורך לכל אחד ואחד ויש גם נתינת וקבלת התורה פרטי לכל אחד ואחד כפי מה שהאדם יכול לקבל ובתחום התורה שיכול לקבל.

אנו מברכין ברכת התורה שמזכיר לנו החסד שהקב"ה נתן לנו את התורה. יהי רצון שנזכה לעמול בה ונרגיש מתיקותה. ונזכה בכל שנה ושנה לקבלה חדשה מתוך בריאות הגוף והרחבת הדעת אכ"ר.